

פגיעה בפליטים היא סכנה לדמוקרטיה ופגיעה בדמוקרטיה היא סכנה לפליטים

תכניות הממשלה החדשה כפי שהן משתקפות בהסכמים הקואליציוניים ובהתבטאויות בתקשורת הן סיבה לבהלה עבור פליטים בישראל ועבור מי שאכפת להם מזכותם של פליטים להגנה ולקיום בכבוד. אבל הן גם סיבה לבהלה רחבה יותר, עבור כל מי שאכפת להם ממצב הדמוקרטיה בישראל. המתקפה המתוכננת על פליטים היא חלק מהמתקפה המתוכננת על מוסדות הדמוקרטיה בכלל ועל הרשות השופטת בפרט. בליבה של המתקפה הזו נמצאת שאיפה אחת: להפוך את הרשות המבצעת (רשות האוכלוסין וההגירה) לכל-יכולה, ולאפשר לה לדרוס ללא מעצורים את הזכויות של כל מי שחי בישראל אבל לא מחזיק באזרחות ישראלית.

הפגיעה המתוכננת בדמוקרטיה תביא לפגיעה בפליטים

בית המשפט העליון, ובמידה פחותה ערכאות נמוכות יותר, היוו לא פעם ב-15 השנים האחרונות מגן אחרון מפני יוזמות אכזריות ובלתי חוקיות של ממשלות נתניהו השונות שמטרתן, כפי שניסח אותה שר הפנים דאז אלי ישי, היתה "להמאיס את חייהם" של הפליטים, כי לגרש אותם למדינותיהם אי אפשר. המאבקים ביוזמות האכזריות הללו, שכללו כליאה (בסהרונים ובחולות), גזילת שכר (בחוק הפיקדון) וגירוש (לרואנדה), היו מאבקים ציבוריים מרובי חזיתות, אך החזית המשפטית היתה משמעותית בכל אחד מהם.

העיסוק של חברי ממשלות נתניהו בפסקת התגברות על חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו החל על רקע פסילת בג"ץ את התיקונים לחוק למניעת הסתננות ובהמשך על רקע פסילת חוק הפיקדון. פסקת ההתגברות וביטול עילת הסבירות לא רק עלולים להביא להשבת היוזמות הללו אלא גם לסכל כל מאבק עתידי ביוזמות פרועות מהן, שמפירות את החוק הישראלי והבין-לאומי באופן ישיר ובוטה אף יותר.

בישראל ובעולם, כל החלשה של שומרי הסף יוצרת סכנה ממשית עבור אוכלוסיות פגיעות. הפליטים בישראל, שמעמדם החוקי רעוע וזמני, שלא זכאים לסיוע או שירותים, שרבים מהם סובלים מעוני ומהעסקה פוגענית ושנסיבות חייהם כוללות הצטלבויות ייחודיות של קשיים על רקע טראומה, הגירה והדרה – יהיו בין הראשונים להיפגע.

הפגיעה הישירה המתוכננת בפליטים תביא לפגיעה בדמוקרטיה

ההסכמים הקואליציוניים כוללים שלושה צעדים ישירים להתעמרות בפליטים, שכל אחד מהם הוא למעשה מתקפה על מערכת המשפט.

- **חוק יסוד: ההגירה** (בהסכם עם הציונות הדתית). חה"כ רוטמן, כיום יו"ר ועדת חוקה, הגיש בכנסת הקודמת הצעת חוק שנושאת שם זה. הצעת החוק שלו עמוסה בצעדים בלתי חוקתיים ובלתי חוקיים לפי המשפט הישראלי והבין לאומי. היא למשל כוללת את הרעיון לפיו כניסה של אדם באופן בלתי מתועד שוללת ממנו (לנצח) את האפשרות לקבל מעמד בישראל. זה רעיון בלתי חוקי ואכזרי שאין אף מדינה דמוקרטית בעולם שאימצה אותו – הרי פליטים פעמים רבות נאלצים להיכנס למדינות באופן בלתי מתועד כדי לחפש הגנה ומקלט. הצעת החוק גם כוללת שלילה של זכותם של מהגרים מסורבים (כולל פליטים) לפנות לערכאות בישראל

ואפשרות לכליאה ללא הגבלת זמן של מהגרים (כולל פליטים). היא גם כוללת, כמו הסעיפים להלן בהסכם עם עוצמה יהודית, שלל דרכי התעללות במהגרים (כולל פליטים) שכבר נפסלו בעבר בבג"ץ באופן מפורש, כלומר כוללת שלל "פסקאות התגברות".

- **חידוש חוק הפיקדון** (בהסכם עם עוצמה יהודית). ההסכם קובע שיחודש "חוק הפיקדון הקובע שכל מסתנן ושוהה בלתי חוקי (בין אם הגיש או לא הגיש בקשת מקלט) יפקיד 20% ממשכורתו כפיקדון זמני שיוחזר לו עם צאתו ממדינת ישראל." חוק הפיקדון נפסל בבג"ץ באפריל 2020. נוסח הסעיף הזה בהסכם הקואליציוני הוא, בפשטות, הפרה של פס"ד של בג"ץ. פסקת התגברות בדלת אחורית.

- **הרחקה מישראל** (בהסכמים עם עוצמה יהודית ועם הציונות הדתית). עם עוצמה יהודית סוכם על חידוש "מהלכים מול מדינות זרות להרחקה". כשהממשלה ניסתה בשנת 2018 לגרש בכפייה פליטים למדינה "שלישית" (רואנדה), בג"ץ דרש שההסכם הכתוב עם מדינת היעד יובא לעינו ויכלול במפורש הסכמה של אותה המדינה לקבל אליה מגורשים בכפייה. ממשלת נתניהו דאז, למרות מאמצים כבירים (ויקרים), לא הצליחה לדלות ולו מדינה אחת שתסכים לחתום על הסכם שכזה. אם הסעיף המדובר בהסכם הקואליציוני עם עוצמה יהודית מרמז על תכנית לגרש פליטים ל"מדינות זרות" גם ללא מילוי הדרישה הזו והדרישות המינימליות האחרות של בג"ץ שהועלו לגבי רואנדה, גם הוא, כמו החזרת חוק הפיקדון, מגלם הלכה למעשה מתקפה על הרשות השופטת.

בנוסף, ההסכם עם הציונות הדתית קובע ש"תקודם חקיקה שתעודד את יציאת המסתננים מישראל." גורמים שונים בקואליציה התבטאו באופן דומה באמצעי תקשורת שונים ואמרו שהממשלה תפעל להרחקה של "מסתננים" מישראל. הרעיון הזה, שאפשר "להוציא" או "להרחיק" את מי שאי אפשר "לגרש", הוא כמובן לא חוקי. עד היום, בג"ץ סירב לקבל את התכלית של "עידוד עזיבה" כתכלית חוקית. הסעיף הזה בהסכם הקואליציוני עם הציונות הדתית גם הוא לפיכך מגלם מתקפה על החוק במדינת ישראל. אם מאחוריו מסתתרת כוונה לגרש פליטים למדינות מוצאם (ולא למדינות "שלישיות") הוא מגלם אף יותר מכך: שפל חדש בנכונות של ממשלה בהנהגת נתניהו להפר את החוק. עד היום, כיבוד עיקרון אי ההרחקה (non-refoulement) היה קו אדום שאף ממשלה בישראל לא העזה לחצות בגלוי. חציה שלו תהיה מכה אנושה לדמוקרטיה בישראל.

כל אחד מהצעדים המתוכננים נגד פליטים הוא התקפה על מערכת המשפט ועל הדמוקרטיה בישראל. אסור לתת להם לעבור.

לפרטים נוספים:

ד"ר שני בר-טוביה, [פורום ארגוני הפליטים ומבקשי המקלט בישראל](mailto:shani.refugeeforum@assaf.org.il)
shani.refugeeforum@assaf.org.il, 0524336487